

II. PAMÁTNÍK JAKO CAUSA

přesvědčení o budoucí historické hodnotě jeho rukopisů a ostatních památek.⁸⁾ „*Jak dal dr. Hostinský za pravdu Fibichovi, tak se nám k dobru pohlízet bude na nás. Budu psát a budu o Tobě krásně a pravdivě psát.*“ – vyznal paní Kamile.⁹⁾

V korespondenci se často autor vrací k vlastním textům a hodnotí je jako literární projev, který mu přináší úlevu a uspokojení. Z tohoto pohledu je památník Janáčkovým opus posthutum pravdivě prožitým a procítěným se vši čistotou srdce. Jeho závěrečná slova jsou současně jedinečným svědectvím o posledních dnech autorova života.

- 1) Vztah Leoše Janáčka a Kamilly Stösslové komentuje Svatava Příbáňová (1990) v předmluvě k českému vydání korespondence. Faktograficky mnohé doplňuje John Tyrrell (1994) v anglické edici korespondence. Dosavadní komentáře vztahu byly spíše beletristické povahy (Slavický 1966, Kožík 1983, Trtkanová 1964).
- 2) Stalo se tak na vycházce v Písku v dubnu 1927. Janáček popisuje zážitek slovy „když se země třásla“ (viz Příbáňová 1990, 10; Tyrrell 1994, 349, heslo „earth trembling“).
- 3) Jedním z prokazatelných adresátů byla sestra paní Kamilly Helena Hřebíková a její manžel Josef Hřebík. Fotografie z Luhačovic jsou datovány 25. 8. 1927.
- 4) Kamila Stösslová takto vypoovídala u Okresního soudu v Písku dne 28. 3. 1933 v průběhu soudního řízení o vydání památníku – viz II. studie. Vzhledem k účelu výpovědi je možno předpokládat její silně subjektivní přístup.
- 5) Faksimile posledních písemných projevů ze dne 12. 8. 1928 již byla přetištěna. Viz Knaus 1988 (dopis W. Ritterovi) a Novák 1957 (pokus o sepsání posledního dovětku).
- 6) Původní znění nápěvku mluvy paní Kamilly ze zápisníku je doplněno v pozn. 2) u záznamu z 25.–27. 2. 1928.
- 7) Janáček užíval tohoto způsobu zpracování nápěvků mluvy již od r. 1903 (studie Moje Luhačovice, viz Janáček 1903), častěji uváděné jsou příklady pozdější (Janáček 1922 a 1924).
- 8) Srovn. studie Novák 1956 a 1957, Fleischer 1957.
- 9) LJ tak učinil v dopise z 12. 1. 1928 (k: 561). Otokar Hostinský byl spolupracovníkem Zdeňka Fibicha a propagátorem jeho díla (viz Hostinský 1901).

Za předzvěst dalších dramatických událostí lze označit příhodu, která se stala několik hodin po skladatelově smrti. Manželka skladatele Zdeňka Janáčková nebyla podle sklada- telova přání informována o kritické situaci do poslední chvíle. Paní Stösslová jí zaslala telegram až v 12. 8. 1928 ráno a sdě- luje, že Mistr Janáček vážně onemocněl. Během dopoledne přichází druhý telegram oznamující smrt. Paní Janáčková odjíždí po poledni do Ostravy v doprovodu Stanislava Taube- ra. Ubytovávají se v hotelu Imperial stejně jako paní Stösslová, která mezitím přebírala Mistrovy osobní věci včetně klíčů a finančního obnosu. Vztah paní Stösslové a Janáčkové přešel v průběhu let 1927 až 1928 k otevřeným antipatiím a nyní tato tendence nabývá na intenzitě.

Při kritickém setkání obou žen dne 12. 8. 1928 odpoledne hrálo zřejmě velkou roli rozrušení. Paní Janáčková očekávala okamžité předání klíčů od brněnské pokladny, v níž byly uloženy vkladní knížky a další cennosti. Druhý klíč byl od stolu v Janáčkově brněnské pracovně, v němž byla obálka s posledními vůlemi a Kamiliny důvěrné dopisy. Snad z toho- to důvodu paní Stösslová trvá na své přítomnosti při otevírání zmíněných úkrytů. Důraznost jednání paní Janáčkové jí však nyní nedává žádnou naději. Stösslová vydává vdově Janáčko- vé všechny Janáčkovy věci. Příští den, v pondělí 13. 8. ráno ještě jednou navštěvuje paní Janáčkovou v jejím pokoji. Paní Janáčková o tomto setkání píše ve svých vzpomínkách:

„*Rékla mi, že mne měla vždycky ráda a že bychom nyní mohly být zase dobrými přítelkyněmi. Vzala svůj památník a ukázala mi tam jeden list. Leoš ji na něm odkazoval výtěžek z tantiém za Káttu Kabanovou a Z mrtvého domu. Byla jsem tak rozčilená, že jsem myslela, že jde o Zápisník zmizelého. Dál mne číst nenechala, odtáhla památník a řekla: „Co mi dáte, to mi dáte.“*

Tak tedy, kšeft nad Leošovou mrtvolou. Zůstala jsem jí odpověď dlužna. Ptala jsem se, co teď bude dělat. Prý pojede do Písku. Já na to: „To uděláte dobře.“ A rozešly jsme se.¹⁾

Budeme-li považovat tento pramen za důvěryhodný, pak nám nezbyvá než konstatovat, že paní Kamila Stösslová učinila v daném klíčovém momentu nabídku k dohodě. Nebyla však pochopena a další vývoj událostí šel nezadržitelně k soudním sporům.

Pozůstalostní jednání bylo zdlouhavým a neobvykle komplikovaným procesem. Existence památníku a poslední vůle v něm obsažené hrají mimořádně důležitou roli.²⁾ Jednání bylo zahájeno dne 22. 8. 1928 otevřením obálky, která obsahovala poslední vůle. Jednalo se o tři dokumenty, které vzhledem k jejich obsahu nebylo možno označit za závěti, nýbrž za dovětky (kodicily).³⁾ První, nejrozsáhlejší dovětek s názvem „Moje poslední vůle“ byl psán na Hukvaldech dne 22. června 1927, z téhož dne pochází druhý dovětek nadepsaný „I. Dodatek“. Třetí dovětek s titulem „Dodatek k mé poslední vůli“ byl psán v Brně 2. června 1928. První a druhý dokument spolu těsně souvisejí a staly se základními podklady pro pozůstalostní řízení. Co bylo jejich obsahem?

Janáček tu odkazuje rodné obci Hukvaldy svoje hukvaldské nemovitosti – dům, pole, les, a finanční částku 20.000 Kč. Stanovil si však určité omezující podmínky a přání. Dále pomýšlel na své blízké známé – hospodyně Marii Stejskalovou, rychaltického šafáře Vincence Sládku. Paní Kamile Stösslové tu odkázal „za mnohaleté čisté a věrné přátelství“ výnosy z opery Káťa Kabanová a ze Zápisky zmizelého (jednalo se nejen o tantiémy, nýbrž i o výtěžky z prodeje a půjčování materiálu). Manželce Zdeňce Janáčkové autor odkázal výnosy z hudební tvorby s výjimkou děl věnovaných paní Stösslové. Manželka měla dále obdržet zařízení brněnského bytu, pojistné z úřednického spolku, úroky z poloviny obnosu věnovaného Filozofické fakultě Masarykovy univerzity v Brně (tzn. z 50.000 Kč) a zákonitý podíl ze zbytku peněz (polovinu). Nejvýznamnější odkaz obdržela jmenovaná fakulta, instituce, která Janáčkově udělila první čestný doktorát dne 28. ledna 1925. Skladatel fakultě odkázal výtěžky ze

svých literárních prací a peněžitý obnos 100.000 Kč, který měl sloužit k vydání tohoto díla. Po smrti paní Stösslové a Janáčkové měly fakultě připadnout také výtěžky z hudebního díla. Zvláštní pozornost Janáček věnoval svému projektu na zřízení ústavu pro studium mluvy. Také za tímto účelem fakultě věnoval své záznamy nápěvků mluvy a současně fakultu pověřil, aby vždy dohlížela na splnění jeho podmínek a přání. Vzhledem k těmto okolnostem bylo dodatečným projednáním fakultě uděleno také autorské právo.⁴⁾ Janáček v posledních vůlích pamatoval i na drobné věcné dary, když synům Stösslových, Ottovi a Rudolfovi, věnoval zlaté mince. Nejstarší mužský potomek rodu Janáčků pak měl dědit zlaté hodinky. Stalo se paradoxem, že v momentě skladatelovy smrti hodinky připadly jeho bratru Josefovi, kterého Janáček v poslední vůli vydědil. Třetí dovětek psaný 2. června 1928 v Brně zamezoval jakékoliv případné nároky paní Gabriely Horvátové na tantiémy z opery Její pastorkyňa. Z právního hlediska byl tento dovětek zcela irelevantní. Poukazoval spíše na vzpomínkové oživení vztahu, jak se ostatně v malých zmínkách projevilo i v dopisech paní Stösslové.

Tyto tři poslední vůle byly dne 23. srpna 1928 tzv. prohlášený. Poté se rozproudila přípravná fáze pozůstalostního řízení, které se odehrávalo v advokátní kanceláři JUDr. Antonína Tesáře v Brně.⁵⁾ Dne 25. října 1928 nastal v jednání neočekávaný obrat. Toho dne se do kanceláře dostavil pan David Stössel, manžel paní Kamily. Cílem jeho návštěvy bylo předat soudnímu komisáři rukopisný památník Leoše Janáčka psaný pro Kamilu Stösslovou. Učinil tak se slovy, že památník obsahuje poslední vůli skladatele. Žádal, aby byly vyřiznuty dva listy, na kterých se poslední vůle nacházela, a očekával vrácení památníku majitelce. Po jednání s JUDr. Felixem Rudišem byl kompletní památník založen u soudu.⁶⁾ K prohlášení této poslední vůle – dovětku z 5. srpna 1928 došlo dne 26. října 1928 v kanceláři dr. Tesáře. Ačkoliv právní zástupce paní Stösslové připomínal vydání památníku tak, jak to žádal pan Stössel, písemnost nebyla vrácena a zůstala prozatím založena u soudu. Na návštěvu pana Stössla v advokátní kanceláři ještě dlouho s údivem vzpomínali, neboť tehdejší

brněnská společnost si mohla těžko vysvětlit, proč se manžel podílí na zveřejnění materiálu kompromitujícím jeho ženu.

Vlivem těchto událostí, bezprostředně po prohlášení čtvrtého dovětku ze dne 5. 8. 1928, doručila vdova Zdenka Janáčková do advokátní kanceláře dr. Rudiše poslední, pátý dovětek. Jednalo se o poslední písemný projev Leoše Janáčka, pokus o poslední vůli ze dne 12. 8. 1928 psaný v ostravském sanatoriu po 3. hodině ranní. Již od počátku bylo jasné, že dovětek nebude uznán platným ze závažného formálního nedostatku – chybě na něm podpis. Tragický charakter posledního zápisu však mohl být použit jako argument v diskusi zpochybňující jeho obsah. Ten byl velmi podobný čtvrtému dovětku z 5. 8. 1928 co se týkalo majetku odkazovaného paní Kamile. Pátý dovětek rozšiřoval pobírání úroků pro Zdenku Janáčkovou a nemocniční sestra Božena Sedláková tu měla obdržet 300 Kč. Janáčkův pokus o sepsání poslední vůle lze vysvětlit tím, že měl nahradit dovětek vepsaný do památníku. Z výše uvedených dopisů je zřejmé, že si byl Janáček dobře vědom intimního charakteru svých zápisů v památníku a nestál o zveřejnění, které by kompromitovalo milovanou Kamilu.

Jakou změnu přinášel do pozůstalostního řízení čtvrtý dovětek vepsaný do památníku, dovětek z 5. 8. 1928?⁷⁾ Paní Kamile Stösslové tu měly být přirčeny úroky z částky 200.000 Kč, tzn. i úroky, které měly být původně rozděleny mezi paní Janáčkovou a Filozofickou fakultu MU. Dále dovětek rozšiřoval pobírání výtěžků z hudebních děl ve prospěch paní Stösslové. K dříve jmenovaným dílům Káfa Kabanová a Zapisník zmizelého přibýly dvě skladby dokončené v r. 1928: opera Z mrtvého domu a II. smyčcový kvartet. Problematická formulace o výtěžcích z děl byla záminkou k dalšímu průvodnímu konfliktu. Došlo k němu v situaci, kdy bylo pozůstalostní řízení stále otevřeno a již se dalo předpokládat zamítavé stanovisko zákonných dědiců k dovětku z 5. 8. 1928. Tehdy se vyjevila nutnost urychleně schválit smlouvy o postoupení autorských práv k dílům, která se měla provozovat. Jednalo se o smlouvy s Universal Edition ve Vídní ohledně opery Z mrtvého domu a II. smyčcového kvarteta a o smlouvu s Národním divadlem v Brně týkající se provozování opery

Z mrtvého domu. Dne 26. 6. 1929 se konalo jednání, k němuž byli přizváni zákonní dědicové a paní Kamila Stösslová. Ta se jednání neúčastnila a u Okresního soudu v Písku dne 17. září 1929 odepřela schválení smluv v předložené podobě. Svě stanovisko odůvodnila zněním dovětku z památníku, v němž se pravi: „*Tančímy z Káti Kabanové, Zapisník zmizelého, Z mrtvého domu a kvarteta našeho (II) patří Tobě.*“ Šlo tu bezpochyby o záminku, která vycházela z formálního nedostatku autorova textu. Odkazovaný předmět – Zapisník zmizelého a z gramatického hlediska nekonkrétní označení opery „Z mrtvého domu“ paní Stösslová považovala za plnohodnotný odkaz včetně autorského práva a vymínovála si sama právo na podpis smluv. Dne 10. 3. 1930 vydal pozůstalostní soud usnesení, v němž nařídil, aby smlouvy dodatečně podepsal opatrovník pozůstalosti dr. Felix Rudiš. Paní Stösslová proti tomuto rozhodnutí již neprotestovala.

Zmíněná neochota zákonných dědiců uznat platnost dovětku z 5. 8. 1928 přerostla v konflikt, k němuž bychom těžko hledali období. Pozůstalostní řízení se do tohoto okamžiku rozvíjelo podle náležitých postupů. Bylo provedeno přípravné řízení zahrnující zjištění úmrtí, zajištění pozůstalosti a prohlášení posledních vůlí. Rozběhlo se vlastní řízení: zákonní dědicové podali dědicé přihlášky a byl proveden soupis pozůstalosti. Významné jednání bylo notářem určeno na 26. června 1929, kdy se dostavili všichni zákonní dědicové a odkazovnici mimo dvě osoby – vdovu Zdenku Janáčkovou a paní Kamilu Stösslovou. Výsledek jednání byl jistě domluven předem: zákonní dědicové neuznali platnost čtvrtého a pátého dovětku z 5. a 12. 8. 1928. Paní Janáčková den poté připojila k tomuto rozhodnutí svůj podpis. Bohužel se tehdy nenašel právní prostředek k tomu, aby bylo využito jiného smírného řešení. To ostatně nehledala ani paní Stösslová. U Krajského civilního soudu v Brně podává dne 17. 4. 1930 úřadovací žalobu na zjištění pravosti čtvrtého dovětku a žádá uznání jeho platnosti. Žalovaní byli zákonní dědicové, Filozofická fakulta Masarykovy univerzity vstoupila do sporu jako vedlejší intervenient.⁸⁾

První část žalobní odpovědi dědiců z 23. září 1930 měla charakter čistě právní a jako taková nemohla najít závažné

argumenty proti platnosti dovětku z 5. 8. 1928. Druhá část žalobní odpovědi pak překročila pomyslné hranice oficiálního dokumentu. Janáček je tu líčen jako muž, který byl při psaní dovětku v přítomnosti milované ženy „vybičován“ ke smyslnému roznicení. Práví se tu: „*Všle zůstavitele nebyla projevna ve stavu úplné přičetnosti s rozvahou a vážně, ani bez donucení. Důkaz: Památník Dra. Leoše Janáčka, a sice slova i noty v něm.*“ Výroky z památníku jsou tu citovány a analyzovány s krutým smyslem pro detail. Autor památníku je označen za nepřičetného člověka. Záminku ke zpochybnění dovětku přináší také věta, která má dokazovat nesvéprávnost autora: „*Nebuděš se vdávat v důsledku toho daru.*“ Vždyť paní Stösslová byla nepochybně vdaná za jiného muže a věta byla tudíž v rozporu s jejím stavem. Kdo tehdy mohl a chtěl dát do souvislosti výroky v dopisech, kde je Kamila nazývána Janáčkovou ženou, ženou svázanou duševním poutem? Kdo tehdy mohl a chtěl pochopit, že Janáček nerealný sen o životě s ní nikdy nezapadne do strohého systému právního řádu?

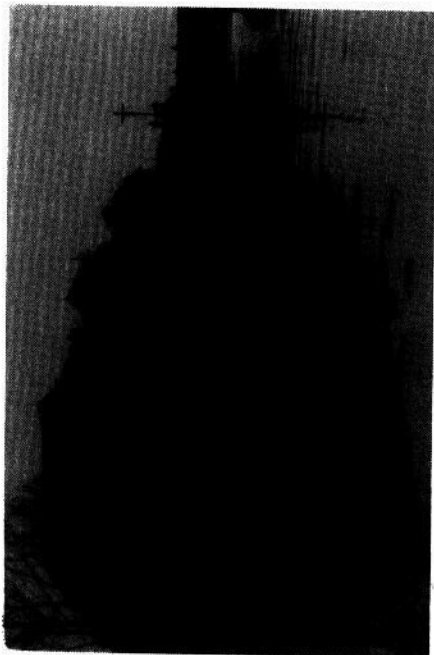
Je zarážející, jaká péče byla věnována vypracování žalobní odpovědi. Byl pozván i expert – psychiatr. Jako zástupce Filozofické fakulty se velmi angažoval prof. Vladimír Helfert, který byl autorem problematické analýzy památníku.⁹⁾ Průvodní řízení, k němuž jsou zváni přímo svědkové posledních dnů Mistry Janáčka, končí jednoznačným úspěchem žaloby. Dovětek z 5. 8. 1928 je uznán platným a spor je uzavřen smírem dne 14. října 1931. Paní Stösslová obdržela vyrovnání svého nároku, příspěvek na útraty v soudním procesu a byly jí přičteny tantiémy z těchto skladeb: Káťa Kabanová, Z mrtvého domu, Zápisník zmizelého a II. smyčcový kvartet. Bohuš Fleischer hodnotí celý případ jako neúspěch – právní i mravní.¹⁰⁾ Hodnotí jej z hlediska osobnosti, na kterou se během sporu zapomnělo – z hlediska Leoše Janáčka.

Jedním z největších omylů v celém případě byl fakt, že při předání a prohlášení dovětku z 5. 8. 1928 nebyl zbytek památníku vrácen paní Stösslové. Památník zůstal založen v soudních spisech a to se stalo důvodem dalšího soudního řízení. Dne 13. října 1932 podává právní zástupce paní Stösslové JUDr. Josef Jokl návrh na vydání tohoto památníku zpět do rukou paní Stösslové.

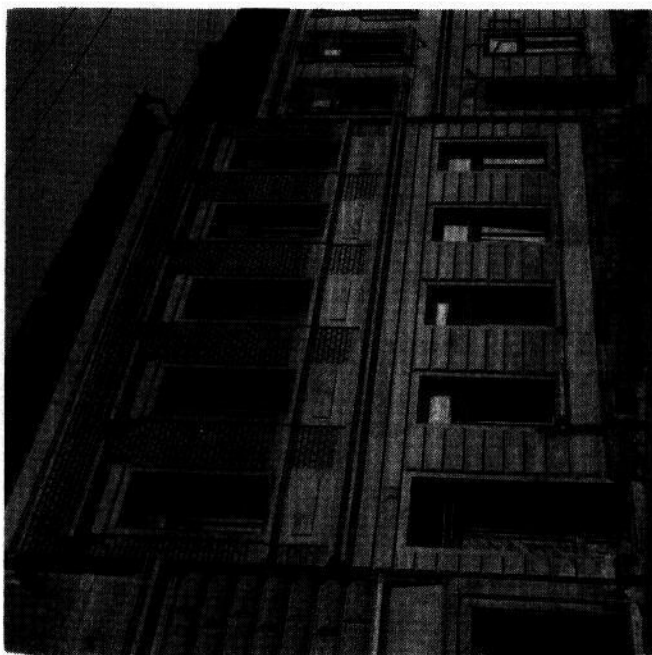
Návrh se odvolává na jednání pana Davida Stössla dne 25. října 1928 i na předchozí smír, který při určení platnosti dovětku ze dne 5. 8. 1928 potvrdil paní Stösslové vlastnictví památníku. Podle právních norem měl originál dovětku zůstat uložen v soudních spisech a paní Stösslová proto navrhovala jeho vyřiznutí. Oddělení dvou listů však znamenalo určité znehodnocení památníku. Pozůstalostní soud (soud prvního stupně) návrh paní Stösslové zamítl s velmi nepřesvědčivým odůvodněním. Paní Stösslová toto usnesení nepřijala a podala stížnost. Po její urgenci byla dotázána na názor paní Janáčkové a ta vyslovila domněnku, že paní Kamila chce památník ze zjištěných důvodů a že jej bude chuti prodat. Krajský soud svým usnesením z 6. února 1933 celou záležitost vrátil soudu prvního stupně a nařídil nové výslechy, šetření a nové rozhodnutí. Zejména prof. Helfert argumentoval proti vyřiznutí dvou listů jako proti znehodnocení významné kulturní památky. Zájem paní Stösslové opět vysvětloval záměrem památník prodat. I druhé usnesení soudu prvního stupně ze dne 31. srpna 1933 bylo pro paní Stösslovou zamítavé. Druhé odvolání paní Stösslové ke Krajskému soudu civilnímu v Brně bylo tentokrát vyřízeno v její prospěch. Proti tomu se však odvolala Finanční prokuratura zastupující Masarykovu univerzitu v Brně. Argumenty proti vydání památníku zpět paní Stösslové se opakovaly. Teprve nejvyšší soud v Brně vydal definitivní usnesení dne 3. února 1934. Nárok paní Stösslové byl potvrzen, dva listy s dovětkem byly vyřiznuty a založeny k ostatním dovětkům do soudních spisů. Na rubu druhého listu zůstala první strana skicky s titulem Čekám Tě, jejíž pokračování najdeme ve vázaném památníku.

Paní Kamila Stösslová tak dostala zpět památník téměř po šesti letech. Tato žena prošla vítězně všechna popsána řízení a nikdy nežádala víc než to, co jí z formálního hlediska náleželo. Její postoj byl často stovrán s postupem paní Zdeňky Janáčkové, která odkázala fakultě písemné památky i úroky z obnosů jí přičtené.¹¹⁾ Všechny snahy vynášet dodatečné soudy nad paní Kamilou Stösslovou obvykle umlčí známý fakt. Více než po roce od uzavření posledního soudního řízení, dne 22. června 1935 paní Kamila Stösslová zemřela na rakovinu ve věku 44 let.

- 9) Rukopis Helfertova posudku na památník se nachází v janačkovských sbírkách ODH MZM v Brně pod sign. D 523 LJ. Helfertův postoj má mnohé společné rysy s jeho názorem na Nejedlého vydání Zdenka Fibicha Mlýstný deník (srovn. Nejedlý 1925, Helfert 1926). Viz Fleischer 1957, 111.
- 10) Podrobněji viz Novák 1957.
- 11) Podrobněji viz Příbáňová 1990 a 1994 (angl.).
- 12) Vladimír Helfert byl po svém zatčení vězněn v Brně na Špilberku, na Kaunicových kolejích a ve Vratislavi (Wrocław); vzhledem ke svému zdravotnímu stavu propuštěn jako beznadějný případ 23. 2. 1942. V roce 1944 byl zatčen gestapem podruhé a vězněn na Pankráci a v Terezíně. Zemřel v pražské nemocnici Na Bulovce 14. 5. 1945.
- 13) Přední deska kožené vazby památníku je ve spodní části natržena tak, že ji lze mírně rozevřít.
- 14) Památník je uložen v ODH MZM pod sign. D 505 LJ.
- 15) Autografní poslední vůle Leoše Jaračka jsou uloženy v Archivu města Brna, ve spisech Okresního soudu civilního pro Brno-město, č. j. DV 481/28.

1. Písek. Gotický most přes řeku Otavu.

2. Písek. Dům na Přemyslově ulici č. 17, ve kterém od roku 1924 žila rodina Davida Stössla.

glatka lka:

cainura

Caf

Pachon

Pa slach!

Kampla, mian
 ve me zavest' 100.000
 ulovanykh Maryskov
 univenit' u Brne.
 Po me' smrb. bules brat
 z ysh otomou strany az
 do Trjeto skovain.
 Druhych 100.000 K Lepi
 sed' skan) doch zimovlenke
 karpny. i z ysh otomou
 budes mizivot' strany az

APPENDIX 2

Leoš Janáček's and Zdenka Janáčková's divorce settlement

Minutes of the negotiations between Mr Leoš *Janáček*, musical composer in Brno and Mrs Zdenka *Janáčková*, née Schulzová, wife of the same, in the presence of their representatives Dr Felix Rudiš and Dr Ludvík Hanf, solicitors in Brno, as follows:

Without meanwhile entering into formal divorce proceedings in court and without thereby abandoning the grounds on which it would be possible, if needs be, to seek a court divorce, the married couple Leoš and Zdenka *Janáčkoví* have agreed to regulate their future marital state in such a way as would have arisen from the realization of a voluntary divorce *complying with the consequences of such a divorce*.

The *Janáčeks* will continue to run a *domestic household* together as before, at the same time both will do their best to preserve domestic calm and peace and not upset the feelings of the other by harsh treatment.

If as time goes on it transpires that the essential domestic peace is fundamentally and continually disturbed by the behaviour of either of the parties and thus the running of a household in the same way as before seems to be impossible, or if either of the parties directly or through others seriously threatens by word or deed the social standing of the second party or defames it publicly or in front of strangers, an application for a *voluntary legal divorce* by the party thus threatened or affected would be instigated for which the following conditions affecting property were agreed:

For the support of Mrs Zdenka *Janáčková* Mr Leoš *Janáček* undertakes, in the case of a court divorce, to pay out or, rather, leave his whole pension which on the basis of the Pension Decree of 25 September 1904 (no. 16583) he receives as a music teacher at the Imperial and Royal Czech Institution for Teacher Training in Brno with its subsequent rises as requested and which yields at present K 227 a month.

Since a divorce in court would furthermore be without fault on the part of Mrs Zdenka *Janáčková* and in the case of a divorce her support after the death of Mr Leoš *Janáček* also must be secured according to his intentions, it was agreed that from Mr Leoš *Janáček*'s estate and namely from the royalties from his operas which would accrue to his estate an annuity should be paid to Mrs Zdenka *Janáčková* for life which together with the pension she would receive as the widow of a music teacher, would equal the earnings, guaranteed according to these proceedings to Mrs *Janáčková*, i.e. the pension of Mr Leoš *Janáček* ceded to her.

Also regarding these proceedings Mr Leoš *Janáček* will give, in the case of a voluntary divorce in court, to Mrs Zdenka *Janáčková* at her request a binding undertaking, fully consistent with the law, whereby the above-mentioned claim of Mrs *Janáčková* is assigned with regard to his estate and heirs in an unambiguous manner.

In Brno 19 January 1917
[signed] Zdenka Janáčková
Leoš Janáček

Items
under

ABBR1

ed.
Eng.
HŽ

IB

IL

JA

JODA

JW

OM
trans.